

Szobrok, remekművek

A II. Nemzetközi Kisplasztikai Biennálé két év után ismét felsorakoztatja a Múcsarnok termében a világ különféle nemzetiségű művészeinek legkülönfélébb stílustörékvéseit, kísérleteit.

Két évvel ezelőtt, az első nemzetközi kiállítás alkalmával az első teremben Ferenczy Béni életművének legszebb darabjával találkozott a látogató. A mostani seregszemle „figyelmeztető” művésze a XX. századi magyar szobrászat másik kiemelkedő egyénisége. Medgyessy Ferenc. Az a szobrász, akiről éppen Ferenczy Béni írta: „Medgyessy az első magyar szobrász, akinek életműve egyetemes, az egész emberiséghez szól.” S lehet-e találhatóbb belépő egy mai nemzetközi kiállításra, mint éppen a Medgyessy-életmű bemutatása. A hetvenkét szobor, dombormű, rajz és vázlat figyelmeztető példa, elgondolkodtató aprópó. Provokatív belépőjegy, melyre az a Szophoklész-idézet vésetett: „Sok van, mi csodálatos, / De az embernél nincs semmi csodálatosabb...”

Annál is megszívlelendőbbek ezek az évezredek átívelő sorok, ez a művészet legbensőbb lényegét tetten érő gondolat, mert a hatszázhusz kisplasztika között igencsak elvétve találkozunk térben-anyagban megvalósult, korszerű, modern jelenlétével. Véggigjárva a termék sokaságát, keresve-kutatva a világ legkülönbözőbb részéről küldött művészi üzenetek között, alig-alig találjuk az embert, az alkotót, éppúgy, mint a modellül szolgálót. Nem, itt nem elsősorban az emberábrázolást hiányolom, hanem az embertartalmú, emberi érzéseket, gondolatokat, szorongásokat és vívódásokat, örömeiket és keserveiket kifejező emberrel teljes műveket. Úgy tűnik, mintha az egyetemesség az egyformaságot, az egyféleképpen elmondhatót, az egyen-érzéseket, egyen-gondolatokat — egyen-szobrokat jelentené. Azt hiszem, valamennyien el tudunk gyönyörködni egy-egy különösen szép érezésű márványtömbben, sajátos formájú kódában, vagy a tűz véletlen erejéhez alkalmazkodó fémtárgyban. De

vajon ezeknek megtalálása-e pusztán a mai kisplasztika feladata? Vajon elég-e a korunk képzőművészenek, jelen esetben szobrászának pusztán a szemét használni, lemondhat-e arról, hogy gondolatokat, érzéseket közvetítsen? Vajon ez-e a „tiltkozásnak” egyetlen és üdvözítő eszköze? Megannyi kérdés, melyre megnyugtató választ adni jelen esetben nagy-nagy merészség lenne. Mindenesetre feltűnő, hogy milyen nagy földrajzi távolságok mellett is szinte ugyanazok a sima lemezből készült „konstrukciók” születnek Japánban, Olaszországban és Venezuelában. S a legdivatosabb térformajátékok mennyire hasonló, minőségben és hozzáállásban is ikerprodukciókat hoznak létre Ausztriában, az Amerikai Egyesült Államokban, Braziliában, Dániában, Finnországban, Franciaországban, Indiában, Japánban, Spanyolországban és Svájcban. Vannak-e nemzeti sajátosságok, felismerhetőek-e egy-egy nemzet szobrászattörténetének, etnikai sajátosságainak plasztikai megnyilvánulásai ma, ezen a nemzetközi seregszemlén, vagy annyira elmosódnak a határokat, olyannyira „egyetemes” válik a kisplasztika, hogy mindegy, melyik művész, melyik ország polgára, milyenek indítói, milyenek élményeit meghatározó források?! A válasz: nem.

S ezt a II. Nemzetközi Kisplasztikai Biennálé legszebb és legszínvonalasabb kollekciói bizonyítják. A mai görög szobrászat példát mutat arra, hogyan lehet korszerű módon felhasználni az antik hagyományokat, hogyan lehet és kell élni az ősök művészi értékeivel. Georgios Georgiadis feszült hangulatú figurái, erőteljes drapériái, Evangelos Moustakas lendületes, antik jeleneteket feldolgozó bronzplasztikái, Theodoros Papagiannis különös, groteszk köfigurái, az antik kórusokat megjelenítő Férfiak kompozíciója éppúgy modern és korszerű alkotás, mint a lengyel anyag legmegkapóbb, legizgalmasabb művészenek, Ryszard Wojcieszowski szürrealis, a lengyel nép nagy megpróbáltatásainak vízióit szobrászi formában megjelenítő alkotásai. Ugyancsak a kiállítás legértékesebb anyagai közé sorolhatjuk a magyar szobrászatot reprezentáló anyagot. Hat magyar szobrász alkotásai kaptak helyet a tárlaton. Műveik méltón példázák a mai magyar plasztika eredményeit. Mikus Sándortól. Kerényi Jenőn, Kiss Istvánon, Kiss Sándoron át Kovács Ferencig és Vilt Tiborig egyenes ívelésű az út.

E hasábokon nem szólhatunk mindenről. Az anyagok sokféleségéről, a technikák szinte minden kötöttséget fölragó szabadságáról, a színes szobrok térdhódításáról, a fény- és fémmobilok megjelenéséről és a népi kultúrák termékenyítő hatásáról. Legyen ez az írás kedvcsináló, afféle „sorok az étlapról”.

TANDI LAJOS

Juhász Gyula, a pedagógus

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1973. évi, 21. számú törvényerejű rendelete alapján a Szegedi Tanárképző Főiskola „Juhász Gyula Tanárképző Főiskola” néven folytatja működését.

Juhász Gyula tanári élete döbbenetes dokumentum, kegyetlen illusztráló példa a Tanácsköztársaság előtti évtizedek tanársorsához. Ugyanakkor lelkesítő, ösztönző eszmény is: kedvezőtlen körülmények között is lehet alkotó nevelői munkát végezni akkor, ha nemcsak a kenyérkereset robotja, hanem a ránk bízott gyermekek felelősséggel hordozott sorsa is munkálkodik bennünk.

Juhász Gyulával a sors az egyetemi évek (1902—1906) után kegyetlen játékot üzött: néhány ívre magasabbra emelte, a lehetőségeket felvillantotta előtte, hogy azután minden eddiginél nagyobb mélységbe taszítsa. 1906-ban Máramaroszigetre neveztek ki a piaristák algimnáziumába helyettes tanárnak. Az újabb állomás ismét vidék lett: Léva, még kínzóbb magánnyal, kegyetlenebb reménytelenséggel. Azután jött három boldogabb év (1908—1911) Nagyváradon irodalmi tervekkel, és sikerekkel, szabadabb politikai légkörrel, kulturált környezettel. 1911-ben azonban a premontreiek fölmondták neki. Eddig helyettes tanár volt, most meg kellett ismernie az állás nélküli tanár helyzetét. Kilincselések, könyörgő levelek után 1911 szeptemberében végre megkapta a kinevezést. Nagyvárad után a kietlen felvidéki kisváros, Szokolca királyi katolikus főgimnáziumában lett helyettes tanár. A vidék, a magány, a kulturálatlan környezet meg elviselhetlenebb számára most, mint Nagyvárad előtt. Levelei döbbenetes dokumentumok. „Már a saját hangom is idegen lett előttem, annyira nem volt kivel beszélni...” „...akárhová, csak innen el.” „A kultúra máza is hiányzik itten, édes máz, kávéház, színház...” — írta csak egyetlenegy levélben Babitsnak. Végül tanári

bolyongásának utolsó stációja, Makó következett. 1913—1917-ig végre rendes tanárként működhetett, ha nem is Szegeden, ahová megnyírbált vágyai vonzották, de legalább Szegedtől 30 kilométerre. Azonban itt már hiába volt az okos, jó barátok köre, vidéki magányos évei elnyűtték az idegeit. Fáradtan állt a katedrára, betegszabadságot kért, öngyilkossági kísérletet követett el... Makón búcsút mondott a katedrának...

Ezek csak a külső életrajzi adatai Juhász Gyula tanári pályájának. A lelkeben lejátszó drámát Orbán lelke (1924) című regényében mutatta be, azt ábrázolván, hogy éppen a tudáshozomjával, széles látókörrrel, önálló, eredeti gondolatokkal, haladó eszmékkel rendelkező tanárok heroizmusát, életkedvét költik bilincsbe ezek a konzervatív, klerikális iskolák élettelen merevségükkel, vakfegyelmet követelő dogmatizmusukkal.

Ez a kemény és kegyetlen realitás érteti és érzékelteti velünk igazán Juhász Gyula emberi nagyságát, heroizmusát. Ez a sok kudarc, szép vágyainak, költői ambícióinak porba, sárba hullása éppen elégséges okot adhatott volna arra, hogy közömbös felelőtlenséggel, nemtörődöm lelkiismeretlenséggel álljon a katedrán, révedező szemmel nézzen a messziségre a tanulók feje fölött, sértett göggel, az értékeit ismerő költő magabiztos arisztokratizmusával zárja el magát a tanároktól, és lemondó kézlegyintés legyen a válasza a kultúrpolitika, az iskolaügyi híreire, törekvéseire. Juhász Gyula jóllehet Odysseusként bolyongott egyik szigetről a másikra az óhajtott világ: a művészet, a kultúra világába érkezés biztos reménye nélkül, jóllehet kedvét szegték, idegeit tönkretették a sorsát irányító földi istenek rendelkezései, mégis emberként, teljes értékű emberként végezte munkáját mindaddig, amíg bírta. A katedrán nemcsak annyit adott, nemcsak azt végezte, amire a helyettes tanári fezetés kötelezte. Erkölcsei nemessége nemcsak akkor irányította, amikor az emberi haladás szolgálatába szegődött, amikor míves gondnád formálta verseit, hanem a katedrán is munkált benne!

Juhász Gyula meg akarta mozditani azt a világot, az iskolát, ahová sorsa vetette, a modernre, a haladóra irányította azoknak a figyelmét — a tanárokat —, akikkel egy pálya, azonos hivatás munkásának érezte magát. E miatt a többlet miatt nem egyszerűen életrajzi adat, nem költészet alakulásának értetője és magyarázója csupán az a tény, hogy Juhász Gyula 1906-tól 1917-ig tanárként működött, hanem emellett gazdag, s ma is inspiráló pedagógiai örökség is.

Juhász Gyula a maga tanári gyakorlatával és pedagógiai írásaival a századforduló utáni reformpedagógia szemléletében kívánta az iskolák belső életét megújítani. Ebből az új pedagó-

giai irányzathoz a maradandót, az értékeset szívta magába. Az anarchista törekvésektől elhatárolta magát.

Juhász Gyula a nevelés célját az emberré formálásban jelölte meg. Egyik epigrammatikus tömörségű megállapításában ezt így fogalmazta meg: „Nevelni annyit tesz, mint emberré tenni.” Pedagógiai nézeteiben ez a nevelési cél konkrét tartalmi jegyekkel telítődött.

Hangsúlyozta, hogy a gyermeket egyéniséggel kell nevelni. Elítélte a régi iskolát, amelyik „a zsendülő (és zendülő), fogékony (és robbanékony) fiatal intellektust — a szellemi paragrafusok nádpálcájával fegyelmelte a létgárga egyéniség helyett. Az élet és a természet örök törvényei helyett legtöbbször és legtöbb helyen a szabályok kaptafáit mutogatták” — írta egyik cikkében. A régi iskola „formalizmusának rabságát, paragrafusainak kínosan kimunkált béklyóját szenvedélyesen elvetette, mert ez megöli „a szabadság szellemét”; a gondolkodóvá válás, a sokoldalúvá fejlődés lehetőségét. Ezért követele a tanároktól az iskolában az emberi atmoszféra megteremtésének szükségességét.

Emberré nevelni Juhász Gyula szerint azt is jelentette, hogy modernné, korszerűvé, maivá, életszerűvé nevelni! Arra inspirálta a tanárokat, hogy a tananyag szelekcióját a korszerűség igényének megfelelően végezzék. Azt hangoztatta, hogy a tanárok egyik ideálja a modernség, az európai műveltség megismertetése legyen. A hit helyett a tudást, a középkori szemlélet helyett a korszerű életlátást, a tekintély helyett a gondolkodást állította a nevelési cél szolgálatába.

Emberré nevelni Juhász Gyula szerint nem egyeseket kell, hanem mindenkit. Kora különböző hivatalos, félfudális érdekeket szolgáló szelekciós szempontjait elvetette. Nevelési céljában jelentős helyet foglalt el a szociális gondolkodás akkor, amikor a tanárok szemléletéből az iskolát irányító hatalmasságok éppen ezt akarták kiiktatni.

Juhász Gyula pedagógiai nézeteiből egyértelműen kiviláglik, hogy a nevelő-tanár egyénisége foglalkoztatta vissza-visszatérően. A tanárnak azért követelt megkülönböztetett helyet az iskolában, hogy ő legyen az első számú kezdeményezője annak az új, haladó szellemű iskolai életnek, amelyben minden — a pedagógus gazdag tartalmú tudása, alkalmazott oktatási és nevelési módszere stb. — a gyermek érdekét szolgálja. A konzervatív, ódon iskolai atmoszférát megsemmisíteni új tanáregyéniségek segítségével a félfudális társadalom szorítása ellenében is! — ezzel állt Juhász Gyula elsősorban a nevelés szolgálatába bátran és harcosan a Tanácsköztársaság előtti Magyarországon...

HEGEDŰS ANDRÁS

